

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію Шустової Наталії Юріївни «Формування у майбутніх учителів початкової школи здатності до професійного саморозвитку у процесі фахової підготовки» подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Входження України в європейський та світовий освітній простір зумовлюють потребу вдосконалення підготовки майбутніх учителів. Педагогічна освіта має перетворитися на розвивальне середовище, в якому майбутні вчителі набувають необхідних професійних компетентностей, формують уміння самостійно оволодівати новими знаннями впродовж майбутньої професійної діяльності та самостійно розвивати необхідні педагогічні якості.

Зростання вимог держави до якості професійної підготовки вимагає переміщення акцентів у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи із завдань формування професійних знань, умінь і навичок на формування їхніх професійних компетентностей, серед яких здатність до самоосвіти, самовдосконалення, саморозвитку. Особливої актуальності набуває необхідність розробки практичного інструментарію і методики формування механізму саморозвитку особистості майбутнього вчителя початкової школи.

Отже, тема дисертаційного дослідження Н.Ю. Шустової є актуальною. Це підтверджується й чітко визначеними суперечностями обраної проблеми, глибоке усвідомлення якої дало змогу здобувачеві правильно сформулювати об'єкт і предмет, поставити адекватні мету й завдання дослідження, із нових позицій підійти до висвітлення низки питань, відшукати способи їх розв'язання. Для цього використано комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів дослідження.

Аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури дозволив визначити професійний саморозвиток вчителя як цілеспрямований процес розвитку власних особистісних і професійних якостей, заснований на взаємодії внутрішніх і, свідомо сприйнятих зовнішніх факторів, та спрямований на

підвищення рівня професійної компетентності. Здобувачем з'ясовано, що професійна самоосвіта майбутнього вчителя (цілеспрямована самостійна діяльність з удосконалення наявних і придбання нових професійно значимих знань) є необхідною складовою його професійного самовдосконалення (свідома діяльність майбутнього вчителя, спрямована на підвищення рівня професійної компетентності), яка, в свою чергу, є складовою професійного саморозвитку майбутніх учителів (процес якісних змін майбутнього педагога, які характеризуються вдосконаленням та оновленням його професійних якостей).

Аналіз професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в США, Великобританії, Німеччини, Франції та Польщі дозволив здобувачеві виокремити чинники формування їхньої фахової компетентності, серед яких: організація шкіл професійного розвитку; спонукання студентів до визначення й обґрунтування власної позиції щодо будь-якого питання; закріплення персонально за кожним майбутнім учителем викладача-наставника; виважений відбір абітурієнтів з необхідними розумовими та особистісними якостями; запровадження комунікативних тренінгів; проходження педагогічної практики на базі шкіл, де майбутні вчителі отримають місце роботи; модульний характер профільної підготовки вчителя; модернізація стандартів підготовки вчителів; інтегративна професійна підготовка; планомірна профорієнтаційна робота; проходження річної інтернатури в інноваційних закладах освіти.

У процесі наукового пошуку доведено, що професійний саморозвиток майбутніх учителів варто розглядати як складний багатокомпонентний процес, що залежить від багатьох чинників, визначальними серед яких є професійне самопізнання, професійна самоосвіта та професійне самовдосконалення. Основи професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкової школи визначено як певну систему показників здатності майбутніх учителів до тих видів діяльності, сформованість яких має забезпечити ефективність процесу професійного саморозвитку.

Здобувачем проаналізовано, за рівнем узагальнення, зміст таких базових понять дослідження як професійна самоосвіта, професійне самовдосконалення,

особистісний саморозвиток, професійний саморозвиток. Це дозволило потрактувала сутність поняття «здатність майбутнього вчителя початкової школи до професійного саморозвитку» - це важлива складова сформованості його професійних компетентностей, результат фахової підготовки у педагогічному навчальному закладі, який полягає у сформованості основ професійного саморозвитку вчителя.

На основі здійсненого факторного аналізу сукупності основних чинників, які впливають на процес формування основ професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи, здобувачем були виокремлені організаційно-педагогічні умови його формування, зокрема: стимулювання мотивації до професійного саморозвитку; вдосконалення методів та прийомів організації самостійної пізнавальної діяльності студентів; спрямованість удосконалення педагогічної діяльності викладачів на формування основ професійного саморозвитку майбутніх фахівців; оволодіння студентами прийомами і засобами професійного саморозвитку; створення праксеологічного середовища. Розроблено критерії сформованості в майбутніх учителів початкової школи здатності до професійного саморозвитку, зокрема: загальної здатності студента до особистісного саморозвитку; здатності студента до вдосконалення власної діяльності; здатності майбутнього вчителя до вдосконалення професійних якостей; здатності до ефективної самостійної діяльності з метою професійного зростання; здатності до реалізації технології професійного саморозвитку. З'ясовані й експериментально перевірені рівні сформованості здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи: високий, достатній, середній і низький.

Для проведення формувального експерименту розроблено структурно-функціональну модель формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи, що включає систематизовані та логічно взаємопов'язані принципи, методи та прийоми, а також реалізує визначені організаційно-педагогічні умови, що передбачають спеціальну організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, із застосуванням певних методів,

прийомів, засобів, орієнтованих на формування основ професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи. У процесі формувального експерименту апробовано спецкурс «Основи професійного саморозвитку вчителя», який поглиблює, розвиває та інтегрує зміст фахової підготовки майбутнього вчителя, розширюючи можливості організаційно-методичного інструментарію формування необхідних професійних здатностей. Основні завдання спецкурсу передбачали: діагностику наявності індивідуальних особливостей студентів, які необхідні для професійного саморозвитку; формування мотивації до особистісного та професійного зростання; ознайомлення з прийомами, методами та засобами професійного саморозвитку; створення умов формування необхідних знань і вмінь професійного саморозвитку.

Результати дослідно-експериментальної роботи підтвердили, що ефективними прийомами формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи є: «Оціни себе», «Відстрочена відгадка», «Втримай власну позицію», «Навчаючи, учись», «Поясни нове», «Спіймай помилку», «Часових обмежень», «Шпаргалки», «Найкраще завдання», «Рефлексія власної діяльності» та інші. Ефективними формами формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи визначено ділові ігри, захист проєктів, спеціально організовані самотійна робота та педагогічна практика, спецкурс, участь у конференціях, методичних об'єднаннях викладачів, обговорення актуальних питань в професійно-орієнтованих чатах і блогах тощо.

Використання різноманітних діагностичних методик і методів перевірки гіпотези дослідження впродовж контрольного етапу формувального експерименту дали можливість: визначити рівні сформованості здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи; систематизувати та проаналізувати результати формувального експерименту та підтвердити ефективність запропонованої методики формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи.

Експериментально доведено, що авторська модель забезпечує належну результативність процесу формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки. Результати переконливо довели, що показники були вищі у майбутніх учителів початкової школи ЕГ, ніж КГ, що підтверджується відповідними статистичними розрахунками й довідками про впровадження результатів дослідження.

Отже, дослідження має належну наукову новизну. Практичну цінність для професійної педагогіки мають напрацювання здобувача щодо розроблення змістово-методичного забезпечення формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи.

Вірогідність отриманих результатів і висновків забезпечено ґрунтовним аналізом значного обсягу інформаційних джерел, доцільно вибраними й використаними методами дослідження, репрезентативністю вибірки, досягнутою ефективністю експериментальної роботи.

Зміст дисертації органічно доповнюють і конкретизують додатки.

Проведений аналіз рукопису дисертації та публікацій повністю відображають її основні положення й результати, що дає підстави розглядати дослідження Шустової Наталії Юріївни як завершений і цілісний доробок з важливої для вітчизняної професійної освіти проблеми.

Вищесказане свідчить, що представлене дисертаційне дослідження є завершеним, а зроблені в ньому узагальнення та висновки теоретично обґрунтовані. Його зміст узгоджується з основними положеннями висвітленими у змісті автореферату. Основні результати дисертаційного дослідження в повному обсязі викладені у наукових фахових виданнях. Зокрема, здобувач має 19 публікації, з них 7 статі у фахових виданнях України і 2 в зарубіжних наукових виданнях.

Підкреслюючи достовірність наукових здобутків дисертантки, слід вказати на окремі зауваження та висловити побажання.

1. На початку параграфа 1.2 заявлено про аналіз особливостей формування фахової компетентності майбутніх учителів початкової школи у

США, Великобританії, Німеччині, Франції, Польщі, а здійснено аналіз систем підготовки вчителя початкової школи у цих країнах. У другій частині параграфу представлено науковий доробок українських науковців щодо професійного розвитку вчителя початкової школи. Як це узгоджується із назвою параграфу. Нажаль відсутній аналіз сучасної законодавчої освітньої бази України щодо актуальності досліджуваної проблеми.

2. Параграф 2.1 в якому обґрунтовані організаційно-педагогічні умови формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи треба було б так і назвати, а модель є засобом досягнення кінцевого результату.

3. У параграфі 2.2 велика увага приділена загальному аналізу прийомів формування здатності до саморозвитку студентів педагогічних навчальних закладів, а у параграфі 3.2 ці ж прийоми щодо викладання математики у початковій школі. Натомість особистості майбутнього вчителя початкової школи не приділено достатньо уваги, відсутній аналіз змісту формування здатності до саморозвитку студентів, проаналізовано тільки авторський спецкурс.

4. Про контекстне навчання бажано було б говорити при обґрунтуванні моделі, а не аналізуючи прийоми формування здатності до саморозвитку студентів педагогічних навчальних закладів.

5. У назві третього розділу і його змісті заявлено про методику реалізації організаційно-педагогічних умов, а чому її немає в науковій новизні як авторського здобутку. Яким чином на узагальнюючому етапі формувального експерименту перевірялась ефективність авторської методики у закладах вищої освіти?

6. Вами визначені критерії та показники сформованості здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи, але як визначалась сформованість цієї здатності за кожним критерієм у третьому розділі не відображено.

7. У додатках А-Ж відображено теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, який мав би бути у змісті, а у додатках він міг би бути узагальнений у вигляді таблиць.

Висловлені зауваження не зменшують високу наукову значущість роботи, яка є концептуальною, цілісною, завершеною, що робить вагомий внесок у розвиток теорії та методики професійної освіти.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Шустової Наталії Юріївни «Формування у майбутніх учителів початкової школи здатності до професійного саморозвитку у процесі фахової підготовки» є завершеною самостійною працею, у якій отримано нові наукові результати. За актуальністю й змістом, обсягом і якістю оформлення, повнотою викладу теоретичних положень і практичних напрацювань у дисертації й публікаціях, дослідження відповідає вимогам, що ставляться до кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи
Інституту педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України

Мт

Хомич Л. О.

